

ՄԱՐՏ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

«Հնչակ» թերթը դատական վճռի մը համեմատ անձի մը անհատական սեփականութիւնը նկատուելով Կոտակցութեանս պաշտօնական թերթը կը հրատա-
րակուի ՄԱՐՏ անունով:

ՀԱՍՅԷ

M. L. FRANK,
309, LADBROKE GROVE,
(ENGLAND). LONDON, W.

ՄԵՐՍԻՆԻ ԴԷՊԲԵՐԸ

Եւրոպայի մասուլը ընդարձակօրէն խօսեցաւ Մերսինի
դէպքերուն, մասնաւորապէս աւստրիական Լոյսի դործա-
կալ Պ. Պրաձձօֆօլի արտաքինութիւնը և վերադարձին վրայ:
Հիմնուելով մեր մասնաւոր տեղեկութիւններուն ալ, պատ-
մենք եղբուկները որ սեծ կարեւորութիւն ունի հայ ազ-
գին համար:

* *

Ատանայի երկատարող վաճառական Պ. Յակոբ Օհան-
եան 97 սեպտեմբեր 17—29ին երբ Թարուսէն շոգեկառք
կը մանէր ընկերակցութեամբ Մերսին հաստատուած Պոլ-
սեցի երկատարող փաստաբան Պ. Վահան Մալեղեանի,
կայարանին մէջ անձի մը հետ իր տեսակցութիւնը կատ-
կածենք կուսայ հայ լրտեսի մը. տակաւ Ատանա կը հե-
ռադրէ խուզարկել Պ. Օհանեանը: Կատարուեցաւ Ատանա
հասնելուն ոստիկան քովսեր Զօր Ալի կը ձերբակալէ
մասնաւոր իր անձը որուն վրայէն թէև բան մը չեղ-
լիս բայց եւ այնպէս կը բանտարկուի: Նոյն միջոցին խու-
զարկութիւններ կը կատարուին Պ. Օհանեանի տունը:
Թուղթները գրաւուելով կը թարգմանուին. անոնց մէջ
կատարական տեսակէտով փնտաւար բան մը չի գտնու-
ելուն բանտարկեալը կ'արձակուի:

Երբ Պ. Մալեղեան Ատանա կը գտնուէր, Մերսին
անոր բնակարանն ալ խուզարկութիւններ ըլլալով երեւան
կուսայ ծրար մը թուղթներու սրնոց հետեւանօք թէ Պ. Մա-
լեղեան կը բանտարկուի, եւ թէ զանազան քաղաքներէ
ուրիշ անձեր կը ձերբակալուին: Թուղթներուն մէջ յիշա-
տակուած անունները մեծ մասամբ կեղծ ըլլալով տեղա-
կան իշխանութիւնը կատկածանքներով կը ձերբակալէ աս
ու ան, անանկ որ բանտարկեալներուն մեծ մասը կը կազ-
մեն զործէն բնաւ տեղեկութիւն չունեցողներ:

Այս դէպքերը պատահած պահուն Պ. Յակոբ Օհան-
եան, և ուրիշ վաճառական մը, Պ. Սեդրաք Թուղթմեան,
հարկ կը տեսնեն հեռանալ Կիլիկիայէն և անցնիլ Կիւղոս:

* *

Այլ թուղթներու թարգմանութենէն բանի մը եւրոպա-
ցիկ անուններ կը յայտնուին. ասոնց գլխաւորն է Պ. Պը-
րաձձօֆօլի, աւստրիական Լոյսի Մերսինի դործակալը,
որ կ'ամբաստանուի իբր միջնորդ Հնչակեան մասնաձեւ-
դին Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններուն: Ատանց բնու-
թեան, ասոնց կարեւորութիւնը ընծայելու հիպոթոսա-

կան իրաւասութեան, Մերսինի տեղական իշխանութիւնը
անմիջապէս կը բռնէ Պ. Պրաձձօֆօլին և բեռնակրի մը
կանակը հեծցնելով ծովային անկիւն մը տանել կուտայ,
անկէ նաւակ մը կը նետէ և կը խրկէ ֆրանսական շոգե-
նաւը որ նոյն օրը իսկ պիտի մեկնէր: Պ. Պրաձձօֆօլի
կ'ելլէ Ալէքսանդրիա ուրիւ կը վերադառնայ Մերսին: Ա-
ւստրիական շոգենաւէն մանկով աւստրիական զրօշակը
կրող նաւակ մը կ'ուզէ յառաջանալ գէպի ծովեզրը: Թրքա-
կան ոստիկան մը նաւակով աւստրիականին դէմը կ'եր-
թայ, և ըկիւղէրը ձեռքը կը սպառնայ նաւաւարկներուն,
որոնք թրքահայաստան են, զիւրեք սպաննել եթէ շարու-
նակեն ճամբանին: Այս միջոցին Մերսինէն Պրաձձօֆօ-
լիի եղբայրները ուրիշ նաւակով մը կուգան և կ'առնեն
եղբայրնին. իրենք կը թիավարեն: Ոստիկանը անոնց
մահուան սպառնալիք ընելու անկարող, կը հարկադրուի
թիւղթ կուտիլ հետերնին: Ծովուն վրայ կը սկսի թիավարտ
մը, որ կը վերջանայ թրքական ոստիկանին թիւն բեկա-
նումովը: Պրաձձօֆօլաբարձ նաւակը յաղթական կը յա-
ռաջանայ գէպի ծովեզր ուր ֆրանսական, աւստրիական
և անգլիական հիպատոսները կը սպասէին: Վնասուողը
միայն աւստրիական զրօշակը կ'ըլլայ, որուն վրայի պա-
արտադրները թիւթաւարին սաստկութեանը կը վկայեն:

Այս դէպքերու միջոցին աւստրիական «Սալթէլլի»
թորթիւնաւոր Մերսին հասնելով եղբուկները կ'ուզէ հե-
ռադրել, բայց թոյլ չի արուիլ, ուստի եւ «Սալթէլլի»
կ'երթայ Կիւղոս ու անկէ կը հեռագրէ: Անմիջապէս ա-
ւստրիական երկու մարտանաւ կը հասնին Մերսին:
Պ. Պրաձձօֆօլի պատուի եւ փնտի պատ կը բռնայ:

Աւստրիական կառավարութիւնը այս խնդիրը ձեռք
առնելով կը պահանջէ թիւրք կառավարութենէն Ատանայի
կուտակալին, Մերսինի կառավարչին պաշտօնաւորութիւնը,
աւստրիական զրօշակին մեծարանքի մատուցում, և 5,000
ոսկի փնտի հատուցում Պ. Պրաձձօֆօլիի համար: Կ. Պոլ-
սոյ աւստրիական դեսպանը կը սպառնայ ոմբակած Մեր-
սինը եթէ անմիջապէս գոհացում չի արուի իր պահան-
ջումներուն: Դուրը կը պարտաւորուի խոնարհիլ: Կուտա-
կալ Հիւսէին Հիլմի Էֆէնտի ու կառավարիչ Նազըմ վաշա
պաշտօնանկ կ'ըլլան. առաջներին 1,000 ոսկին կանխիկ
կը վճարուի և փնտցածին հատուցումին ալ ապահովու-
թիւն կը արուի, ու աւստրիական պատուած զրօշակն ալ
կ'ողջունուի հետեւեալ հանդիսաւորութեամբ:

Նոյեմբեր 12—24ին Մերսին աւստրիական հիպատո-
սարանին շուրջը զինուորական շղթայ մը կը կազմուի. Ատա-
նայի և Մերսինի բոլոր թիւրք պաշտօնականները համազգեստ-
ներնին հագած և իրենց զուտ ունենալով կուտակալի փոխա-
նորդ Ֆրէդրիք Երբի փաշան, և օգնական Հաճի Քէլիտ փաշա,
կուգան այն տեղ. աւստրիական պատուուն զրօշակը ցիցի
մը ստորոտը կախուած, կը փնայ զինուորական շղթային մէջ
տեղը. և ահա յամր յամր բարձրացումը կը սկսի. իւրաքան-
չիւր բարձրացումը գետնախոնարհ բարեկենդիւ կ'ողջունուի
ամբողջ օսմանեան պաշտօնէութենէն. տասը բարեկենդի
յետոյ ա'լ զրօշակը բարձրացած է ցցին կատարը: Անկէ
ետը պաշտօնականները կ'անցնին փողոցին միւս կողմը
ուր կեցած են աւստրիական մարտանաւներուն հրամա-
նատարը, աւստրիական հիպատոսը եւ Պ. Պրաձձօֆօլի,
իւրաքանչիւրին ալ ձեռքը սեղմելով ներողութիւն կը
խնդրեն:

Այս դէպքերը պատահած ատեն Մերսինի եւ Ատա-
նայի մէջ վերին աստիճանի յուզում կը տիրէ, և կուտ-
րածի մը սարսափը կը սկսի ահաբեկել ամէնքը երբ Մեր-
սին կը հասնի տխրահոգ Սիւրի փաշան, Կիլիկիոյ կուտ-

րածներու կազմակերպիչը, և հիւսիս Զէյթունի շրջանա-
կին զինուորական հրամանատարը: Աւստրիական մար-
տանաւերուն ներկայութիւնը պահ մը կը հանգարտեցնէ
ժողովուրդը, բայց անկէ ետքը նորէն ահ ու դողը կը սկսի:
Շատ մը պատճառներ կան վախնալու: Աւստրիոյ կառա-
վարութեան պահանջութեան տրուած գոհացումը սաստ-
կապէս վերաւորած է թրքական հպարտութիւնը. սակայն
թիւրքերը եւրոպացիներուն բան մը չկրնալով ընել ի-
րենց ռիւր կ'ուզեն հանել հայերէն: Հալածանքը սաստ-
կութեամբ սկսուած է ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ, մասնաւորա-
պէս Հաճընի շուրջը սոսկալի խտութիւն կը տիրէ. նոյն-
բերի վերջերը չորս հայ Հաճըն դաջած ատեննին ճամբան
մորթուեցան: Ամէն մէկ հայու վրայ դուռն մանրակրկիտ
խուզարկութիւններ կը կատարուին. մինչև իսկ ամբողջ
զգեստներնին կը մերկացնեն:

Եւրոպացիներուն դէմ թիւրքերուն վարմունքը կրնայ
մօտաւոր դաղալար մը տալ թէ Հայերուն նկատմամբ
ինչ ընթացքի կը հետեւին:

Պերուլի մէջ ճամբան դաշուհաւոր եղան Պանք Օ-
թոմանի տնօրէն Պ. Բիւրիտիս, և քննիչ Պ. Ռօսօքա-
նաքի: Ալեքսանդրէթի անգլիական հիպատոսին եղբօրը
վաճառատունը կը թալլուի խուճանէն: Մերսին կը ձեռ-
բակալուի և կը բանտարկուի հսկանահապաակ Պ. Վիլ-
թաքիս, տնօրէն փառանքներու, իբր թէ Հնչակեան կու-
սակցութեան հետ յարաբերութիւններ ունեցած է: Նոյն
ամբաստանութեամբ դատի կը հրաւիրուին Պ. Արթիւս,
Ֆրանսացի վաճառական Մերսին, և Պերուլի ֆրանսա-
կան թղթատան տնօրէն Պ. Նաճար: Ֆրանսական հիւ-
պատոսարանը իր հպատակներուն չթողարկեց պատա-
րան ներկայանալ:

* *

Օտարազգիներու միջապէս փակել յետոյ վերադառ-
նանք մերիններուն:

Պ. Յակոբ Օհանեանի և Պ. Վահան Մալեղեանի
զիւղուածական ձերբակալութեան հետեւանքները տեսնուե-
ցան վերեւ յիշուած տեղեկութիւններէն: Գտնուած թուղ-
թերու ծրարը քանի մը օր ոտաջ Պ. Մալեղեանի յանձ-
նուած էր, ընտանեկան թուղթերու հետ մէկտեղ, վաճա-
ռական Պ. Կ. Վահանեան, իր մահուան պահուն: Հոն-
գուցեալը իր ընտանեկան դատերը յանձնած ըլլալով Պ.
Մալեղեանի, մեռնելուն մօտ անոր կուտայ նաեւ այդ դա-
տին վերաբերեալ թուղթերը որոնց մէջ խառնուած են եւ
զեր կուտակցութեանս վերաբերեալ թուղթեր, Պ. Կ. Վա-
հանեան ըլլալով Հնչակեան անդամ մը: Պ. Մալեղեան
զատելով այդ թուղթերը պիտի անհետացնէր ինչ որ կը
վերաբերէր կուտակցութեանս. սակայն նոյն օրերն իսկ
ստիպողական դատի մը պատճառաւ Ատանա երթալու
հարկադրուած ըլլալով, զտուի զործողութիւնը յետաձք-
գած էր իր վերադարձին. ձերբակալութիւնը խանգարեց
այդ գործը:

Պ. Յակոբ Օհանեան և Պ. Սեդրաք Թուղթմեան
անցնելով Կիւղոս անկէ նամակով մը կը հաղորդեն Ա-
տանայի կուտակալութեան թէ իրենք երկուքնին կը կազ-
մէին հանդուցեալ Վահանեանի հետ Հնչակեան մասնա-
խումբը, և թէ թուղթերուն մէջ գտնուած Աշոտ Շահ-
րամեան, Ատոմ Շաւաթեան, Օշին և մատուցալէ Ա-
շոտին ծածկանունները Յակոբ Օհանեանին են. իսկ
Լ. Լեւոնեան, Ս. Լուսինեան, Կայծակ, Մատամ Զալից
և Մատամ Լեօնիթա ծածկանունները Պ. Սեդրաք Թու-
ղթմեանին են. իսկ հանդուցեալ Պ. Վահանեանինն է
Վարդենիկ-Վահէն:

Հակառակ այս անկեղծ յայտարարութիւններուն տեւողական իշխանութիւնը կը շարունակէ ձերբակալել, բանտարկել եւ ստատկապէս տանջել բազմաթիւ հայեր որոնք բնաւ ո՛չ հեռուէն, ո՛չ մօտէն յարաբերութիւններ ունեցած են կուսակցութեան հետ:

* *

Արդարութեան ամենատարրական գաղափարով խիստ անմեղական կառավարութիւնը իրաւունք չունի բանտարկել եւ չարչարել ոչ միայն անոնք որ մասնակից չեն Հնչակեան կուսակցութեան այլ նաեւ նոյն խիստ հաստատուած Հնչակեանները: Մեր այս տեսութեան վրայ հիմնուելով պիտի պաշտպանենք Եւրոպայի առջեւ Մերսինի ձերբաւարակները:

Հնչակեան կուսակցութիւնը տարիէ մը ի վեր այլեւս կը կառավարուի Թիւրքիոյ Հայերէն սրտնք Եւրոպայի տրամադրութեանը ու երկու տարիէ ի վեր երկրին մէջ ստեղծուած կացութեանը կատարեալ գիտակցութիւնը ունենալով, չեն ուզեր մզել կուսակցութիւնը այնպիսի ձեռնարկներու սրտնք հետեւանքը Եւրոպայի հանրային զգացումին եւ կարծիքին առջեւ չկարենայ արդարեաւ. այսօր Հնչակեան կուսակցութեան ծրագիրն է պարզապէս գիւրացնել հայ ժողովրդին ինքնապաշտպանութիւնը: Ո՞ր եւրոպացի կարող է դատաւարտել մեր այս ուղղութիւնը: Երբ հայերը անպաշտպան կը ջարդուին՝ Եւրոպա կը դռնէ — ինչ խեղճ ժողովուրդ որ կարող չէ ինքզինքը պաշտպանել:

Ուստի երբ այդ ժողովուրդը ինքզինքը պաշտպանելու պարտաւորութիւնը կը տեսնէ, այժմ է վերքը իբր բազմաթիւսութեան վրովիշ դատաւարտել:

Ամէն երկրի մէջ իշխանութեան մը գոյութիւնը ժողովրդին կեանքին ու ստացուածքին ապահովութեանը համար է: Կոյն եւրոպացի մը որ ըմբռնէ թէ իր գրացին ազատ է ուզած ատենը զինքը կողոպտել ու սպաննել, ինք իրաւունք չունենալով անձն ու ստացուածքը պաշտպանելու: Աշխարհի մէջ չիկայ օրէնք մը որ մեղադարտ հոգիէ ինքնապաշտպանութեան համար մարդասպան եւ զոգը: Տեսանք թէ հայերը ինչպէս կը ջարդուին իրենց այլացեղ այլաիրօն երկրացիներէն. եթէ ամէն մէկ Հայ ինքնապաշտպանութեան անխնայ իրաւունքը ունի, հայերու միաբանութիւնն ալ այդ իրաւունքը պէտք է վայելէ: Հայերը անհատաբար չեն սպաննուիր անհատներէ, այլ հաւաքաբար կը ջարդուին հաւաքական մարմիններէ, ինչպէս օրինակ Կ. Պոլսոյ օգոստոսեան կոտորածը, եւ նաեւ նապէս Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ ջարդերը: Ուստի հայերն ալ պէտք է հաւաքաբար պարտաւորուին հաւաքական ինքնապաշտպանութեան համար: Ու երբ զիտենք թէ սպաննիչներուն, կողոպտողներուն առաջնորդը այն իշխանութիւնն է որ ժողովրդին պաշտպանութեանը համար զոյւթ թիւն ունի, ան ատեն հայուն հաւաքական ինքնապաշտպանութեան պարտականութիւնը անխուսափելի հարկ է:

Հնչակեան կուսակցութիւնը այդ ինքնապաշտպանութիւնը գիւրացնելու կ'աշխատի: Որքան ատեն որ բարեկարգութիւնները չեն դրժարուել որ հայ ժողովրդին կեանքը եւ ստացուածքը չեն ապահովուել օրինական միջոցներով, ինչպէս եւրոպական ո՛ր եւ երկրի մէջ, չենք կարող բնաւ հրաժարել ժողովրդին ինքնապաշտպանութեանը աշխատելէ: Ո՞վ կը համարձակի այս ազգային իրաւունքը ժխտել. ուրեմն ինչպէս կարելի է բանտարկել եւ դատաւարտել Մերսին մինչեւ խիստ անոնք որ յայտնապէս Հնչակեան են, այսինքն ինքնապաշտպանութեան հաւաքական մարմին մը անգամները:

Ահա այսպէս ինչպէր Եւրոպայի առջեւ կը դնենք:

* *

Հնչակեան կեդրոնական վարչութիւնը շրջաբերական նամակով մը Կ. Պոլսոյ վեց գեղականներուն պարզեց Մերսինի գործերուն խիստական էութիւնը, եւ պաշտպանեց Հայոց իրաւունքը ինքնապաշտպանութեան համար զենք հայթայթելու, բանի որ հայ ժողովուրդը, ինչպէս երկու տարուան դատն փորձը ցոյց տուաւ, ամէն վայրկեան խլամ խուժանին եւ անոր պաշտպան ու աշակից թիւրք կառավարութեան մարդաստնշող յարձակումներուն ենթակայ է: Առանց հիմնական բարեկարգութիւններու կարելի չէ զրանալ հայ ժողովրդին ինքն իր ձեռքովը մարդասպաններուն դէմ ինքզինքը պաշտպանելու իրաւունքը:

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Փ Ա Փ Ա Զ Ե Ա Ն

Դեկտեմբեր 7 երեքշաբթի օր Գահիրէ թաղեցին «Պատուելին» երեսուն տարեկան: «Պատուելին» անունով ճանչցուած էր այն ազնուահոգի Բիւզանդ փափաղեանը որ Գործը-Արեւմտեան ծնած, նուիրեց ինքզինքը հայրենիքին: Մեր յեղափոխական պատմութեան մէջ Արմատանցիները հիացումի տիպարներ ունին. բանինքն խանդավառութեամբ ինքնապաշտպան ազգին նուիրեցին իրենց կեանքին հետ իրենց մեծ հարստութիւնն ալ: Բիւզանդ փափաղեանի կենսագրութիւնը երբ օր մը ընդարձակօրէն հրատարակենք հայ ժողովուրդը շատ բան պիտի իմանայ Արմատանցիներուն վրայ:

Ինչ ունէր այդ Բիւզանդ փափաղեանը որ իր մահուան յանկարծական լուրը իբր դուռ մը խորին տխրութեամբ համակեց բոլոր զինքը ճանչցողները: Այնի մարդ էր, ճշմարտապէս առաքինի յեղափոխական մը, պարտականութիւնը ճանչցող եւ անձնուիրաբար կատարող, բիւ խօսող եւ շատ գործող եւ օգտուած էր յատկութեամբ մը որ կամաց կամաց բացառութիւն պիտի համարուի — համեստ էր:

Շատ զոհողութիւններ ըրաւ Բիւզանդ փափաղեան, շատ ստատպանքներ կրեց եւ օր մըն ալ դնաց նաւաբեկեցաւ Եգիպտոս, ուրիշ սակայն աչքերը հեռաւոր հորիզոնի մը վրայ յառած հոն սլանալու հրաւերին կը սպասէր ամէն օր. ու օր մը մեռաւ ստանց տեսնելու այդ մութ հորիզոնին վրայ քաղցրափայլ արեւը, որուն ծագումին ինքն ալ կը հաւատար մեղի հետ:

Կարուստ ազգին համար այդ մահը. կորուստ Հնչակեան կուսակցութեան սրտն ուստնձնած պարտականութիւնները գիւրացնելու աշխարհ խելքով ու եռանդով կ'աշխատէր:

Եթէ մենեղ մը իր վերջին թառանջին հետ կը զգայ միտմարտութիւն մը թէ իր վրայ սրացաւ արցունք մը պիտի ինչայ, այդ սիրտանքով զերեզման իջաւ խեղճ պատուելին. այդ արցունքը կը նուիրեն իրեն իր Հնչակեան եղբայրները:

Մ Ի Ո Ի Թ Ե Ա Ն Խ Ն Դ Ի Ր Ը

(Ճար. 7 րդ թիւէն եւ վերջ.)

Հնչակեան կեդրոնական վարչութիւնը, իբր ներկայացուցիչ ամբողջ կուսակցութեան գաղափարներուն, խորապէս համազուտ ըլլալով Հնչակեան եւ Գաշնակեան կուսակցութիւններուն միութեան ազգին տրտապրելիք մեծամեծ բարեկեցութեան, խորհեցաւ թէ ոչոքիսի բացառիկ պարագայի մէջ իր պարտականութիւնն է զոհել երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող նկատումները, ուղղակի նպատակին հասնելու կարելիութիւնը չլիարժեքող համար. հետեւեալ որոշեց կրկին դիմում ընել «Գործակ» ի խմբագրութեան: Ու նկատելով որ Պ. Յարութիւն ճանկիւղեան կը փափաքէ Ժընէվ երթալ, յարմար գտեց պաշտօն տալ անոր մօտէն տեղեկանալ «Գաշնակեան կուսակցութեան հայեացքներուն» միութեան խնդրին վերաբերմամբ: Հնչակեան կեդրոնը անգամ մը եւս գրեց «Գործակ» ի խմբագրութեան, ծանուցանելով իր գիտաւորութիւնը: Ահա այդ նամակը.

Լոնտոն, 6 մայիս 1897

«Գործակ» ի խմբագրութեան

Ժընէվ

Յարգելի հայրենակիցներ,

Մեր 1896 նոյեմբեր 28 եւ 30 թուական ապահովագրեալ նամակներուն պատասխանները ստացած չըլլալով, եւ ոչ ալ մեր պաշտօնութեան «Մարտ» ի մէջ մեր կողմանէ միութեան խնդրին մասին գրուածին ո՛ր եւ պատասխան մը, թերեւս անյարմար թուել յարաբերութեան

մասնէ խմբագրութեանը հետ. սակայն ազգին գերագոյն շահերը կը պահանջեն ո՛ր եւ է փափականկաւորութիւն զոհել համերաշխութիւն հաստատելու համար յեղափոխական երկու մարմիններուն միջեւ: Այս նկատումով օգտակար կը համարենք անգամ մը եւս ձեզի դիմում ընել:

Մեր հանրածանօթ ընկեր Պ. Յարութիւն ճանկիւղեան կը փափաքէ Կեդրոնական վարչութեանս կողմէ պաշտօն ստանձնել եւ անձամբ Ժընէվ գալով Գաշնակեան եւ Հնչակեան կուսակցութիւններու միութեան կամ գէթ համերաշխութեամբ գործելու խնդրին համար անձամբ իմանալ Գաշնակեան ձեռնհաս մարմիններուն հայեացքները ու առաջարկները եւ անոր համեմատ վերջնական բանակցութեան պատրաստութիւնները տեսնել կամ ոչ:

Ուստի կը խնդրենք, որ հաճիք մեր այս նամակին պատասխանը կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ մեզի հաղորդել:

Ընդունեցէք մեր յարգանքները

Հնչ. Կուս. Կեդր. վարչութիւն

(Ստորագրութիւններ)

Կեդրոնական վարչութեան այդ նամակը դարձեալ կը մնար անպատասխան. խիստ սուր տեղ «Գործակ» ի խմբագրութիւնը լոկ ան ձն ա կ ան երկաթ մը կը գրէր վարչութեան մէկ անդամին: Այդ նամակը հետեւեալն է.

Ժընէվ, 10 մայիս, 1897

Յարգելի Պարոն Տաւաթեան,

Ստացանք Հնչակեան կուսակցութեան վերակազմեալ Կեդրոնական վարչութեան մայիս 6 կը գրութիւնը:

Յայտնի պատճառով դժուար է մեզ համար ուղղակի պատասխանել վերայիշեալ գրութեան. ուստի մենք դիմում ենք ձեր միջնորդութեան եւ խնդրում յայտնել Պ. Յարութիւն ճանկիւղեանին, որ խմբագրութիւն միշտ պատրաստ է ուրախութեամբ ընդունել նրան եւ խօսել միութեան կամ համերաշխ գործունեութեան խնդրոյ մասին:

Ընդունեցէք մեր յարգանք հաւատարմը

(Խմբագրութիւն «Գործակ» ի)

Այս «անձնական» նամակը վերջ կը գնէր միութեան մասին ո՛ր եւ է բանակցութեան: «Գործակ» ի խմբագրութիւնը Հնչակի Կեդրոնին երեք նամակ գրած չըլլալով, իր կողմէն բնաւ մէկը պաշտօնական բերանացի յայտարարութեան մը համար Լոնտոն եկած չըլլալով, «Գործակ» ի մէջ ո՛ր եւ է յայտարարութիւն մը եղած չըլլալով Հնչակեան կեդրոնի մասին, հետեւեալ եւ Հնչակեան կեդրոնական վարչութիւնը չէր կարող գուշակել թէ ինչ կերտը ըլլալ այն «յայտնի պատճառը» որով «Գործակ» ի խմբագրութեան «գժուար էր» պաշտօնապէս պատասխանել Հնչակեան կեդրոնին: Խիստ Պ. ճանկիւղեանի անձնական տեսակցութիւններն ու բանակցութիւնները չէին իբրեւ նոր ո՛ր եւ է նշանակութիւն ունենալ, բանի որ Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչը միայն Կեդրոնն է, ուստի եւ անոր կողմէ պաշտօնապէս խրկուած պատասխանը միայն կրնայ, իրեն գծուած հրահանգներու սահմանին մէջ, բանակցել:

Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ պաշտօնական յարաբերութիւնները այլեւս կը գոյրկին մինչեւ որ «Գործակ» ի խմբագրութիւնը կամ «Գաշնակեան ձեռնհաս մարմին» մը ինք գիտում ընէր: Բայց Հնչակեան կեդրոնը չուզեց ո՛ր եւ է արդեւ քննել անհատական տեսակցութիւններու. այդ միջոցաւ թերեւս կարելի ըլլար թափանցել «Գործակ» ի խմբագրութեան ներքին ձգտումներուն: Պ. Տաւաթեանի գրուած անձնական նամակը հաղորդուեցաւ Պ. Ա. Արփիարեանին որ մայիս 7 ին Լոնտոնէն Բաբիգ գացած էր, եւ իբրեւ Կեդրոնի անգամ իր կարծիքը ուղեւեցաւ:

Պ. Արփիարեան Բաբիգէն մայիս 18 ին Կեդրոնին կը գրէր հետեւեալը.

«Հարկ է որ Պ. ճանկիւղեանի հետեւին գրուած յարաբերութեան մասն, ու տեսնէ թէ ինչ կ'ընեն: Կը կարծեմ թէ նամակ մը գրելու է իրենց յայտարարելով թէ

Պ. Տոմատեանի գրած իրենց մէկ տնտեսական նամակէն տեղեկանալով միութեան համար իրենց տրամադրութիւնները իր գալու մասին, օգտակար կը համարի նախ գրաւոր բանակցութիւններ կատարել, հետեւաբար կը խնդրէ իրենցմէ տեղեկացնել իրեն թէ Բնչ կն իրենց հայեացքները ընդհանուր սկզբունքներու վրայ, որոնք են այն սկզբունքները որոնք մէջ փոփոխութիւն տեսնուող պատժաւ են: Որոնք են այն ձեռնհաս մարմինները որ վերջնապէս միմեկի տալու իրաւունքը ունին: «Դրօշակ»ի խմբագրութեան հետ բանակցութիւնները պարզ տեսութիւններու փոխանակութիւն մը կրնան համարուիլ թէ աւելի կարեւորութիւն ունեցող գործողութիւն մը:

«Իմ կարծիքովս այս տեղեկութիւնները նախ ուղեւոր է. եթէ «Դրօշակ»ի հետ բանակցութիւն մը կ'ընեն իսկ համաձայնութիւն մը չի կրնար մնալ հանգամանք ունենալ, ան առան կրթալը տեղի ունի: Եւ այն իսկ նախնական պատրաստութիւններու համար պէտք է տեսակցել անանկ անձերու հետ, որ իրական իշխանութիւն ունենան, ինչպէս մենք ունինք: Ռեբեկոն նախ զիտնալու է թէ Բնչ է այն մարմինը որուն «այսն այս եւ ոչ» է: Պ. Ճանկիւնն այս իմաստով է:»

Պ. Արփիարեանի նամակը Լոնտոն հասնելէն յետոյ Պ. Ճանկիւնն անոր պարունակութեանը մօտեցող նամակ մը կը գրէ ժընէլ, տեղեկանալով տակալն թէ «Ֆիդէլ» քական տիրութեան» պատճառով իրեն անկարելի է անձամբ ժընէլ երթալ եւ թէ կ'ուզէ նամակով հասնիլ իրենց հայեացքները միութեան խնդրի վերաբերութեամբ:

Պ. Ճանկիւնն այս նամակին «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

Յարգելի հայրենակից,

Մինչ կը սպասէինք ձեր գալուտին ձեր ինքնաբերաբար յայտնած փափաքին համաձայն բերնէ բերան կարծիքներու փոխանակութիւն մը կատարելու ամենուս փափաքելի միութեան կամ համարաշխութեան խնդրի մասին, յանկարծ ձեր 19 մայիս թուակիր նամակը յուսախաբ կ'ընէ զմեզ, յետաձգելով ձեր մտադրութիւնը ֆիդէլական եւ այլ պատճառներու հետեւանօք:

Անկարող ըլլալով որ եւ է առարկութիւն ընել ձեր այդ «յայտնի պատճառներու» առաջին զորս կ'անդիտանանք, կ'ուզենք միայն զիտնալ տալ որ, այն ծանր գործը որ ստանձնել չէք վարանել ինքնին անհնարին կը դարձնէ, կը չըսենք առողջութեան մասին ո եւ է նկատում:

Միւս կողմէն աւելորդ կը համարենք ծանրանալ այն կէտին վրայ, որովհետեւ, քաջ զիտնալու էք դուք, քանի որ ձեր ձեռնարկը այդ համազումէն կրնայ բխիլ, թէ սրբան շատ աւելի արդիւնաւոր կրնային ըլլալ անձնական բացատրութիւններ քան երկարածիկ նամակներ, որոնք խնդրել պարզելու եւ լուսարանելու փոխանակ, յաճախ կը մթաղեն եւ կը խեղաթիւրեն: Պրն. Սիլվիոն տեսակցութեան մը միջոցին, որ ունեցաւ մեզ հետ, խոստացած էր այդպիսի բանակցութիւն մը հնարաւոր ընել: Կը ցատկէր սակայն, որ զեռ կ'ուշանայ այդ խոստումին կատարումը: Ուստի կը կրկնենք լուսագոյն է, որ երես առ երես դանք, հասկնանք իրար, եթէ երբեք բաղձալի վախճանի մը հասնիլ կը փափաքենք առանց խաբխաբելու:

Վստահ ըլլալով որ գործին լրջութեան եւ մեծութեան առջեւ պիտի մոռնաք ամէն երկրորդական նկատում, կը սեղմենք ձեր ձեռքը եւ կը սպասենք ձեր գալուն:

(Խմբագրութիւն «Դրօշակ»ի)

Այս նամակը ստանալով, Պ. Ճանկիւնն կը փափաքէ անդաճած շուտով ժընէլ երթալ: Կեղծութիւն եւ զեռութիւնը մանրամասնօրէն կը հաղորդուի Քարիզ Պ. Արփիարեանի, որ յունիս 3 թուակիր նամակով մը կը պատասխանէ.

«Պ. Ճանկիւնն եւ Միւս թիւն: Այս խնդրին համար եթէ իմ կարծիքս ուշացուցի, պատճառը այն է որ, ինչպէս առաջ ալ գրեցի, ամէն պատահականութեան, ամէն մանրամասնութիւններու վրայ կ'ուզեմ լաւ խորհիլ,

վասն զի կենսական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մըն է, աճապարելը աւելի կրնայ ֆեատակար ըլլալ: Գալով Պ. Ճանկիւնն ժընէլ երթալու խնդրին, այս մասին կարելի էր պատասխանել յետաձգել (Դաշնակցականներուն), անպատշաճութիւն չի կար գործին մէջ: Երբ անդին մինչեւ իսկ չեն ուզեր մեզի ճանչնալ իբր կեղծութեան վարչութիւն, կարծեմ փափականկատութիւնը ծայրայեղութեան մղելու ստիպուած չենք: Ամէն պարագայի մէջ սա յայտնի է թէ երբ «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը մեզի կեղծութեան վարչութիւն չի ճանչնար եւ հետեւաբար մենք պաշտօնական ներկայացուցիչ մը չի կրնար ընդունիլ, խնդրել բոլորովին փոխուած է: Ասոնք այնքան կարեւոր կէտեր են, որ անհրաժեշտ է այդ տեղ խորհրդակցիլ եւ անոր համեմատ Պ. Ճանկիւնն ձեռնարկէ ինչ որ պիտի ընէ: Յայտնի, անձեռնարկ իրողութիւնը այն է, որ մենք չենք կարող ո' եւ է կերպով պաշտօնական հանգամանք առ Պ. Ճանկիւննին, քանի որ անդին կողմէն կը մերժուի: Կարելի չէ բռնութեամբ պահանջել որ մեր ներկայացուցիչը ընդունին:»

Այս նամակը գրելէ յետոյ Պ. Արփիարեան Լոնտոնէն կը ստանայ նամակ մը որով կը ծանուցուի իրեն թէ Պ. Ճանկիւնն պիտի մեկնի ժընէլ երթալու, եւ կը խնդրուի իրմէն որ Բարիկ կայարանը տեսակցի Պ. Ճանկիւննին հետ: Անմիջապէս նոյն օրը կը պատասխանէ.

«Պէտք է որ այդ տեղ մենք միասին խորհրդակցենք, կարելի չէ կայարանի մէջ ստիպել վրայ յոգնած դադարած ուսանի կենսական խնդիրներով զբաղել: Աճապարելու Բնչ անհրաժեշտ պէտք կայ, շարք մը առաջ, շարք մը ետք, միեւնոյն բանն է: Շատ մը նկատողութիւններ ունիմ, մանաւանդ որ այս տեղ գալովս զանազան խնդիրներ ուսումնասիրած եմ: Մենք ընդհանուր ժողովի օրէն աճապարելով գործը այսքան ետ մնաց: Կը յիշէք թէ այն ժամանակն ալ ըսի թէ աճապարելու պէտք չի կայ, ոսկայն մտիկ չըրին: Հիմա ալ նոյնպէս անհրաժեշտ հարկ չեմ տեսնել աճապարելու. թող բիշ մըն ալ անոնք զիտնալ ընեն: Ինչպէս այսքան ոտք իյնալու կերպարանքներ առնենք:» (*)

Պ. Արփիարեան յունիս 6ին կը վերադառնայ Բարիկ Լոնտոն. յաջորդ օրը խորհրդակցութիւններ կը կատարուին եւ հետեւեալ որոշումները կը արուին.

Պ. Ճանկիւննին ո' եւ է պաշտօնական հանգամանք չճանչնալ: Անհատ ընկեր մըն է որ կ'երթայ. եթէ իրեն հաղորդելի տեղեկութիւններէն կարելի ըլլայ օգտուիլ կեղծութեան կ'օգտուի:

Բնաւ զրաւոր ո' եւ է հրահանգ չի տալ. կեղծութեան վարչութիւնը ինք կարծիք չի յայտնել պաշտօնապէս, բայց իւրաքանչիւր անգամ իրենց անձնական կարծիքները կրնան հաղորդել Պ. Ճանկիւննին:

Քանի որ Պ. Ճանկիւնն պատուիրակ չերթար կեղծութեան կողմէն, անոր ճանապարհածախսը կեղծութեան անտուրք պիտի չի հոգայ. Պ. Ճանկիւննին ինք եթէ ժընէլ երթալ կ'ուզէ, իր ծախքերը ինքն հոգալու է:

Պ. Ճանկիւննն այս որոշումներուն կը համակերպուի: Կեղծութեան վարչութեան անդամները իրենց կարծիքները անհատաբար կը յայտնեն. Պ. Արփիարեան իր կողմէն կ'ընէ.

— Բարիկ լսեցի որ իբր թէ իմ անձին պատճառաւ է որ միութիւնը չի բազմութիւն. ասիկայ շատ յիմար յայտարարութիւն մըն է. կուտակցութիւնը իմ սեփականութիւնն է, եւ ոչ ալ ես միահեծան պիտի մըն եմ: Բայց եւ

(*) Միութեան խնդրին մասին ներքնապէս բանակցութիւններ տեղի ունենալով նաեւ կեղծութեան վարչութեան բացակայ անդամներուն հետ, զեռ Պ. Ճանկիւնն չմեկնաւ, ամենուրեւ ալ զազափաբներն ու կարծիքները բնաւ ձակ տեսութիւններով եկած հասած էին Լոնտոն, որոնք միեւնոյն եղբակացութեան կը հասնէին ինչ որ Պ. Արփիարեան: Սակայն այդ ամէնը մի առ մի մէջ բերել «Մարա»ի սինակները չեն ներքեր, հետեւաբար զանց ըրինք եւ բաւականացանք միայն Պ. Արփիարեանի տեսութիւններով, որուն անձնատրուութիւնն ալ սերտ կապերով կապուած է միութեան խնդրին հետ: (Ծ. Խ.)

այնպէս եթէ իմ անձին վրայ խօսք ըլլայ, եւ միութեան գործը առաջ տանելու համար իմ քաջուիր օգտակար տեղուի, անմիջապէս կը հրաժարիմ, վասն զի այս պաշտօնը իբր ծանր պարտականութիւն մը ստանձնած եմ. կարելի չէ որ նախորդ կեղծութեան տապալումէն յետոյ ձգէի հեռանայի երբ ժողովը միաձայնութեամբ ինծի պաշտօն մը կուտար. բայց երբ միութիւնը կատարուի այլ եւս այդ պարտականութեան տակ չեմ: Միայն թէ երբ իմ հանրային կեանքիս մասին ո' եւ է զրպարտութիւն ընելով հրաժարիմ պահանջէն, այն առան պայտանաւ մը միայն տեղի կուտամ: Ես կը քաջուիր վարչութեան, բայց զեռ զրպարտողներն ալ պէտք է ո' եւ է մասնակցութիւն չունենան միութեան բանակցութիւններուն, եւ ընկերային չէզոք ատեանի մը ներկայանան:

Կարծիքներու այս փոխանակութիւնէն յետոյ յունիս 8ին Պ. Ճանկիւնն կը մեկնի Լոնտոնէն եւ կ'երթայ ժընէլ ուրիշ յունիս 12 ին հետեւեալը կը գրէ կեղծութեան վարչութեան.

Թիւ 130. Ժընէլ 12 յունիս 1897

Սիրելի ընկերներ

«Հինգշաբթի ժամ ութին (կէս օրէն առաջ) տեղս հասայ: «Երկու օր միշտ տեսնուեցայ իրենց հետ, խնդիր շատ եւ շատ կնճռու է որով ես ալ կը հաւատամ որ միութիւնն անկարելի է հիմնականիմայ բոլորովին հաստատ հիմքու վրայ դնելով իմ համազումս, եւ արդէն ինչ է խմբագրութեան կարծիք եւ փաստերը:

«Օրս աւելի երկար պիտի տեսնուինք, որովհետեւ մեր երկու աւուր տեսակցութիւն եղած է Արմէն Կարոյի, Ռուստոյի եւ Վահանի հետ, որոնք ընտրուած են մեզ հետ բանակցելու. իսկ այսօր խնդրոյ ծանրութեան եւ կնճռոտութեան պատճառաւ մեր ժողովին ներկայ պիտի գտնուին նաեւ իրենց միւս ընկերները:

«Որչափ որ կարծեմ եւ համազում եմ խնդիր համարաշխութեան մէջ պիտի վերջանայ, եւ կարծեմ ասիկէ վերջ միայն եւ միմիայն համարաշխութեան վրայ պիտի խօսիք: Վերջէն պիտի գրեմ ձեզ առաջ եկած արդիւնքները:»

Այս նամակին Լոնտոն հասնելուն երբ կը սպասուէր Պ. Ճանկիւնի նորանոր տեղեկութիւններուն, յանկարծ ինք Լոնտոն կուգայ յունիս 17ին: Նոյն գիշերը իսկ տեսակցելով կեղծութեան անդամներուն հետ կը յայտարարէ թէ «խնդիր շատ պարզ է, միայն Պ. Արփիարեանի անձին շուրջ կը դառնայ:» Պ. Արփիարեան կը հարցնէ թէ Բնչ առարկութիւն ունին:

— Ոչինչ, կը պատասխանէ Պ. Ճանկիւնն. չեմ գիտեր. կ'ստան թէ յետոյ կ'ստանք:

Պ. Արփիարեան կը յայտարարէ թէ Պ. Ճանկիւնն զրաւոր տեղեկագիր մը պէտք է տայ: Համակերպելով այս առաջարկին Պ. Ճանկիւնն հետեւեալը կը գրէ Պ. Արփիարեանին.

Թիւ 136. Լոնտոն 17 յունիս 1897

Մեծ. Պարոն Արփիար Արփիարեան. Աստ

Սիրելի ընկեր

Ինչպէս որ ամիսներէ ի վեր հետամուտ եղած էի իմ մասնաւոր թէ Բնչ արդիւնքներ կրնան ըլլալ որ յետաձգած լինին ազգի այս ճգնաժամի երկու կուտակցութեան (չընչակեան վերակազմաւ եւ Դաշնակցութիւն) իրարու հետ միանալ:

Որչափ որ անուղղակի կերպիւ ամիսներէ ի վեր լսած էի թէ միայն ձեր անձն կրնայ արգելք ըլլալ: Յունիս 8ին ձեր կեղծութեան վարչութեան պաշտօնատան մէջ տեսնուեցանք որով դուք խոստացաք եթէ դուք արգելք կրնաք տեղուիլ այդ միութեան խնդրոյն ամենայն սիրով պիտի հրաժարիք. որով ձեր այդ խոստումն առնելու վերջ անմիջապէս մեկնեցայ ժընէլ տեսակցելու «Դրօշակ»ի խմբագրութեան երեք ներկայացուցիչներու հետ:

Ուստի օրս վերադառնալով իբր ժողովրդեան ներկայացուցիչ եւ կամ յեղափոխական գործիչ մը կը հաղորդեմ ձեր մեր նախնական բանակցութեան որոշումները: Միութեան բանակցութիւններ յետաձգուելուն եւ ար-

զեկը լինելուն պատճառ միայն ձեր անձն լինելով, օրս կոչում կ'ընենք ազգասիրաբար ձեզ որ հայրենեաց եւ ազգի օգուտներ ի նկատ առնելով որ միութեան մէջ կը կայանայ, հաճիք ձեր հրաժարական տալ Հնչակեան վերակազմեալ վարչութեան պաշտօնավարութենէն որով անկէջ վերջ սկսի բանակցութիւններ երկու կուսակցութեանց մէջ:

Յոռով եմ որ այս առաջարկին իբր հայրենասէր մէկ մը սիրով պիտի ընդունիք, եւ պիտի հաճիք երկուսով մը պատասխանելու ինչպէս որ կանխաւ բացորոշ կերպիւ խոստացած էք:

Պ. Արփիարեան այս նամակին հետեւեալ պատասխանը կուտայ յունիս 21 ին.

«Երէկ իրիկուն ստացայ ձեր ինծի ուղղած յունիս «17 թուակիրը: Ձեր ըրած առաջարկները գտնուելով «կուսակցութեանս կեդրոնական վարչութեան հաւաքա-«կան իրաւասութեան շրջանակին մէջ, հաճեցէք զիմէ «կեդրոնական վարչութեան»:

Պ. Արփիարեան իր տալիք որոշումներու մասին Պ. Ճանկիւլեանի ո եւ է համար տալու պարտականութիւն չունենալով, բնականաբար ասկէ զատ ուրիշ պատասխան չէր կրնար տալ: Բայց միեւնոյն ատեն իր հրաժարականը, հիմնելով առած զանազան լուրերուն վրայ, կը զրկէր իր պաշտօնակիցներէն իւրաքանչիւրին: Այդ հրաժարականը ամբողջապէս ներկայացնել անօգուտ չենք սեպեր.

Լոնտոն, 23 յունիս, 1897

Սիրելի բնկերներ եւ պաշտօնակիցներ,

Այս գրութեամբ կուգամ յայտարարել ձեզի որ առ-տուաւեւն մինչեւ յառջեկայ յուլիս 31 միայն պիտի կա-րենամ պաշտօնավարել. այդ թուականէն ետքը զիս հը-րաժարեալ պէտք է համարէք կեդրոնական վարչութենէն: Իսկ եթէ յուլիս 31 էն առաջ ուրիշ պաշտօնակից մը հառ-նի այս տեղ, ես անմիջապէս կը մեկնիմ, անոր յանձնե-լով յատկապէս ինծի պատկանող գործերը, ինչպէս են կնքագահութիւն եւ խմբագրութիւն: Պաշտօնավարու-թեանս միջոցին կեդրոնին բոլոր հաշիւները կրկնապէս մարմով, եւ մեր գրութիւններն ու բոլոր գոյքերը ամբողջա-պէս կեդրոնական վարչութեան յանձնուած ըլլալուն վիճա-յովքը պիտի խնդրեմ ձեռնէ:

«Հրաժարականս պատճառ հետեւեալն է: Կուսակ-ցութիւններու միութեան խնդիրը զեռ կը մնայ անդոյժ. մեր կրկնակի գիմումներուն եւ ոչ իսկ պատասխան մը արուեցաւ Գաշնակցութեան կողմէ: Դրեկ դուրս սակայն կը տեղեկանամ որ կեդրոնական վարչութեան մէջ իմ ներկայութիւնս իբր թէ արգելք է միութեան գործին. այսպիսի առարկութեան մը որքան ապօրէն եւ միանգա-մայն անհիմն ըլլալը ձեզի բաժնի ծանօթ է, բայց ասով մէկտեղ կը հրաժարեմ վարչութեան անդամակցութենէն, որպէս զի ո' եւ է պարտաւի անգամ ջնջուի:

Գաշնակցութեան կողմէ խօսելու իրաւունք ունեցող անձերը կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան ո'չ պաշտօնապէս, ո'չ ալ ձեզի անհատաբար մինչեւ հիմա իրենց ստորագրութեամբ աստիկ առաջարկ մը հաղորդած են: Բայց ձեռն կը խնդրեմ որ եթէ Գաշնակցութեան ներկայացուցիչները արգարեւ այս օրինակ պահանջում մը կ'ընեն, պէտք է հրաւիրուին ինծի հետ պատուոյ չէզոք ատենին մը առջեւ: Իմ նկատմամբ եղած կեղտոտ զբը-պարտութիւններուն եւ ոչ իսկ ամենաթեթեւ անարկ մը տալու կը զիջանիմ. ո'չ մէկ ստրկեշտ եւ քիչ մըն ալ խեղճ ունեցող անձ այդ տեսակ աղտոտութիւններ բերանը կ'առ-նէ կամ կը կրկնէ. բայց երբ զբարտաւթիւնները կը բոլին պաշտօնապէս գոյութիւն ունեցող յեղափոխական մարմնէ մը, խնդիրը ան ատեն կը փոխուի, եւ զրոյաբարիշ-ները հարկ է հրաւիրել պատուոյ ատենին առջեւ որպէս զի իրենց խաբէրայութիւններու շարժառիթները մերկա-ցուին: Դուք իբր իմ բարեկամներս, պաշտօնակիցներս, նոյն իսկ յանուն մեր կուսակցութեան պատուին, խոսա-պահանջ բողոքներով Պատուոյ ատենը պահանջելու ի-րաւունքը կամ աւելի ճիշդը պարտականութիւնը ունիք: Այս պահանջումը ընելու իրաւունքնս բնաւ չեմ հրա-ժարիր:

Այս անձնական խնդիրը փակելէ յետոյ կ'անցնիմ միութեան խնդրին: Միութիւնը զազափառներու, սկզբունք-ներու վրայ կրնայ կատարուիլ: «Դրօշակ»ի եւ երբեմն իբր կուսակցութեանս թերթ գոյութիւն ունեցող «Հնչակ»ի միջեւ դաւանաբի ո' եւ է զգալի տարբերութիւն չի կար. իսկ հիմա մեր կուսակցութեան պաշտօնավարութեամբ «Մարտ»ին եւ Գաշնակցութեան «Դրօշակ»ին միջեւ անշրջաբար շատ լայն է: Վերջերս Պ. Յ. Ճանկիւլեան երբ իր կողմէն ժընձէլ գնաց քննելու համար միութեան խնդրին կուսանը, ահա ինչ որ կը գրէր յունիս 12 թուականով կեդրոնա-կան վարչութեանս, Գաշնակցութեան ներկայացուցիչնե-րուն հետ ունեցած տեսակցութեան աղթիւ: (Այս տեղ վերադիշեալ նամակը, որ անձանթ մը էր բացակայ պաշտօ-նակիցներու):

Այս կէտերը ես ձեր ուշադրութեանը յանձնարա-րելով կը կրկնեմ թէ կուսակցութեանս կեդրոնական գոր-ծերուն անխափան շարունակութեանը համար պարտա-կանութիւն կը համարեմ պաշտօնիս վրայ մնալ մինչեւ երկրորդ պաշտօնակից մը այս տեղ ժամանելը, որ պէտք չէ յուլիս 31 էն անգին անցնի:

* *

Այս միջոցին Պ. Ճանկիւլեան կը մեկնի Լոնտոնէն ու Եգիպտոս կ'երթայ այն տեղ գտնուող Հնչակեան ըն-կերներու եւ պաշտօնական անձերու տեղեկութիւններ տալ իր «առաքելութեան» մասին: Գումարուած ընդհանուր ժողովի մը մէջ չորս ժամ կը խօսի. բայց յայտնի կ'ըլլայ թէ Լոնտոն պարզապէս խաբէրայութիւն մը ըրած է յայ-տարարելով Պ. Արփիարեանի թէ իր ԱՆՁՆ Է ՄԻԱՅՆ միութեան արգելքը: Պ. Ճանկիւլեան ստորագրած է եղեր ինչ մը պայմաններ որոնցմէ ամէն մէկը իրարմէ աւելի յիմարական եւ ստորնացուցիչ յեղափոխական կուսակցու-թեան մը համար: Սակայն դաւին յաջողութեանը համար կարեւոր սեպած է զանոնք ծածուկ պահել Պ. Արփիար-եանէն:

Եգիպտոսի ընկերները կը պահանջեն Պ. Ճանկիւլեան որ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան բով տեսած թույլները, — ԿՕԵՈՒՄԷՆ աները, իրենք ալ տեսնեն, մասնաւորա-պէս ինչ որ կը վերաբերի Պ. Արփիարեանի թույլներուն: Ժողովը կը յայտարարէ որ «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը պէտք է Եգիպտոս խրկէ իր ներկայացուցիչներուն այն թույլները սրնցմով իբր թէ Պ. Արփիարեանի մեղու-պարտութիւնը կը հաստատուի: Գաշնակցական եւ Հնչակ-եան ներկայացուցիչներէ կազմուած ժողովի մը մէջ թող քննուին այդ թույլները, եւ անոնց ստուգութիւնը երբ հաստատուի, ան ատեն Պ. Արփիարեանի ո'չ թէ հրաժա-րականը կ'ընդունին այլ զինքը մահուան կը դատաւար-տեն: Սպաննիչը պատրաստ ունին, կը խրկեն Լոնտոն, իր գործը կը վերջացնեն:

Նմանապէս կը պահանջեն որ պատճեններն ուրիշ թույլներու ալ սրնց մասին Պ. Ճանկիւլեան կը խօսեր իրենց, խրկուին Եգիպտոս:

Իսկ ասոնցմէ դուրս՝ քանի որ «Դրօշակ»ի խմբագրու-թիւնը յայտարարած է Պ. Ճանկիւլեանի թէ Հնչակեան կեդրոնական վարչութեան մեծամասնութեան վրայ կա-տարեալ վտահուութիւն ունին, ուրեմն պէտք է որ պաշտօ-նական յարաբերութեան մասին, պաշտօնական նամակ մը գրելով: Իսկ Պ. Արփիարեանի հրաժարականը կեդրո-նական վարչութեան զբաղեցանքին վրայ ըլլալով, ան կը մնայ հրաժարեալ մինչեւ խնդրին վերջնաւոր: Այս սը-հանջումներուն պատասխանը սաանալու համար ամիս մը պայմանաժամ կը տրուի:

Պ. Ճանկիւլեան այժ իմաստով երկու նամակ կը գրէ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան. բայց թէ ինչ պատասխան ընդունած է, այդ մեղէ յայտնի չեղաւ հինգ ամսուան մէջ: Միայն թէ Պ. Ճանկիւլեան շատ ձախող լինակի մէջ գտնուելով, եւ կուսակցութեանս դեմ «Դրօշակ»ի կողմէն լարուած դաւին զիտակցաբար կամ թէ անգիտակցաբար դաւակից գտնուելով, պարտաւորուեցաւ հրաժարական տալ կուսակցութեանս անդամակցութենէն:

Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնական վարչու-թիւնը չէր կարող այլեւս ժամաւաճառ ըլլալ ու խաղա-

լիք դառնալ «Դրօշակ»ի խմբակին մեքենայութիւններուն: Պ. Արփիարեանի հրաժարականը մերժուեցաւ, ինչպէս որ մասնաճիւղերն ալ կը պահանջէին: «Դրօշակ»ի խմբա-դիրները եթէ կը համարձակին թող հրապարակ հանեն այդ խնդիրը զոր միայն ձեռքի տակէ զազանաբար մշակե-լու քաջութիւնը ունեցած են:

Իսկ Հնչակեան կուսակցութեան տեսութիւններուն, եւ միութեան հնարաւորութեան պայմաններուն վրայ ա-ռանձին յօդուածով կը խօսուի «Մարտ»ի մէջ:

Ն Ո Ւ Ի Ր Ա Տ Ո Ւ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Կուսակցութեանս կեդրոնական դանձարանը շնորհա-կալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները: ԱՄԵՐԻԿԱ, Բրովիտէնի մասնաճիւղէն 11 անդ. սակի, 2 շիլին եւ 3 բէնս:

ԲԱՐԻՉ, Պ. Բ. Էն 200 ֆրանք:

ՌՈՒՍՃՈՒԲԻ մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուիրները.

Վաւաշապուհ 21 լէվա, Ամաստնի 10. 25, Գոր-ծաւորաց Օժանդակ միութիւն 11, Պ. Ե. 6. 50, Ս. Թ. Մ. Սարգիսեան, Բարկէն Սիւնի, Յ. Չաւրեան 5 ախան, Մ. Ա., Աւագ 2 ախան, Կ. Բարկիսեանի միջոցով 5, Ա. Բ. Վ. 1. 25, Տարօն, Պարտիզակ, Գ. Բաշա, Կ. Պ., Մ. Ա., Մովսէս Մարգարէ 1 ախան լէվա: Գոլաթ 85 լէվա: Արդէն հրատարակուած 222. 45 լէվային հետ, համագումար 307. 45 լէվա:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԶԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԸ 1898 յունուար 1 էն սկսած է հրա-տարակուիլ Լոնտոն: Յունուար 1 ի եւ 15 ի թիւերը ըյս տեսան արդէն հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Թիւ Ա., 1 յունուար

1. Նոր Կեանքը.
2. Մայր Հայաստանին, Օրօր. ԱՐՇԱԿ 20 ՊԱՆԵԱՆ.
3. Ժամանակակից Պատմութեան Էջեր. Կ. Պարոյ պահպանողական վարչութիւնները. — 1883—87, Վար-չութիւն Նուրեան Էփէնտի. ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ.
4. Արեւնոտ յեշտաւորներ. ՎԱՀՐԱՄ.
5. Յրանապի Արեւելեան քաղաքականութիւնը. Լ. ԼԱՎԻՍ.
6. Կապանդ. Լ. ՉԱՐԹՈՒՄԵԱՆ.

Թիւ Բ., 15 յունուար

1. Վերաբնութիւն Սահմանադրութեան. ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ.
2. Միւլգլին, Բերթուած. ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ.
3. Կովկասի Հայերը. ԲԻԼԻ ՄՈՌԱՆ.
4. Արեւնոտ յեշտաւորներ. ՎԱՀՐԱՄ.
5. Օրուան Կեանքը. (Գերթոգն ու Օրագրողը. — Գե-րեզմաններուն շուրջը. — Սերովիչին. — Ազատամարտիկան զրուադ մը. — Միւլգլին փորթուալ. — Կրծոնի մը պտա-մութիւնը. — Եղիշի վերը. — Ճանոյ. — Խալափի կոխ): ՀՐԱՉԳԱՆ.
6. Ժամանց. Օրհնեալ զերգատտանը. ՍԿԵՊՏԻԿ
7. Օրուան քաղաքականութիւնը. Լ. Գ.
8. Մարդ մը. Լ. ՉԱՐԹՈՒՄԵԱՆ.

— 0 —

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ ԲԱՇՆԱԿԻՆ Է Երոյպայի համար տարեկան 10 եւ վեցամսեայ 5 ֆրանք, Ամերիկայի համար տարեկան 2 ու վեցամսեայ 1 տոլար:

Բաժանորդ գրուիլ ուղղորդները կրնան զիմէ Նոր Կեանքի հասցէին (Լ. Յրանք, 309, Լէապօք Կրօլ, Լոնտոն, «.), զրկելով իրենց բաժնեկիւնը, կամ զիմէ իւրաքանչիւր քաղաքի Հնչակեան մասնաճիւղին ու անոր յանձնել զրամը:

Տ Պ Ա Ր Ա Ն Հ Ն 2. Կ Ո Ւ Ս Ա Կ Յ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն